

Haraldsgata 37 i Haugesund

Dokumentasjonsvedlegg del 1

Innhold

Innledning.....	3
Beliggenhet.....	4
Byens vekst og utvikling.....	5-7
Forretningsmannen Knut Knutsen O.A.S.....	8-10
Elisabeth og Knut Knutsen O.A.S.....	11-12
Spor i byens bygningshistorie.....	13-15
Haraldsgata 37, foto og fasadetegninger 1900.....	16-17
Haraldsgata 37, fasadetegninger 1920.....	18-20
Knutsenhusets eksteriør.....	21-26
Portal med port.....	27
Sjåførboligens eksteriør.....	28-31
Hagen.....	32-34
Kilder og litteratur.....	35

Innledning

Dette vedlegget gir en fotodokumentasjon med beskrivelser av hvordan eiendommens eksteriør er i dag. I enkelte tilfeller vil også eksteriørmessige endringer beskrives. Foto av eksteriør en nesten utelukkende fra befaring 28.04.2017.

Haraldsgata 37 var hjemmet til Elisabeth og Knut Knutsen O.A.S., som fra begynnelsen av 1900-tallet trådte frem som både næringsdrivende og samfunnsbyggere av stort format. Haraldsgata har høy arkitektonisk kvalitet, men tatt i betraktning familiens format som næringsdrivende og samfunnsbyggere, er deres hjem forholdsvis spartansk. Kontrasten er også stor mellom det måtehold rederiet ble drevet på og de storslåtte gavene ekteparet skjenket byen.

For å forstå historien bak Knut Knutsen O.A.S og hans hustru, må man først ta et tilbakeblikk på byens historie, og sette ekteparet inn i en byhistorisk sammenheng.

Familiebilde fra Haraldsgata 37 i 1937. Foto: Haugalandmuseene.

Byens vekst og utvikling

Fra begynnelsen av 1800-tallet ble kysten av Vestlandet, med nesten uavbrutt regelmessighet i 150 år, skueplass for innsig av enorme mengder vårgytende sild. Dette var et viktig næringsgrunnlag for byene på Vestlandet og skapte fremvekst av tettsteder. Det fantes lite bebyggelse langs kysten mellom Stavanger og Bergen, og de viktigste tettstedene på strekningen var Skudeneshavn og Kopervik. Som følge av det rike vårsildfisket, som hadde sitt tyngdepunkt i dette området, utviklet det seg et naturlig behov for et større sted for all virksomheten som fulgte. I 1839 bodde det kun 12 familier ved sundet der byen Haugesund i dag ligger. I årene som fulgte opplevde stedet sterk vekst på grunn av nærheten til de rike sildefiskeriene på Sletta nord for Karmsundet, og på grunn av de gode havneforholdene.

Smedasundet i Haugesund ca. 1860
Foto: Selmer, M/ Haugalandmuseene.

I 1854 ble Haugesund egen kommune med ca. 900 innbyggere og fikk samtidig bymessige rettigheter som ladested, og i 1866 fikk Haugesund kjøpstadsrettigheter. Med status som ladested, som ble sanksjonert 26. august 1854 av kong Oscar I, fulgte privilegier med rettigheter til inn- og utførsel av kjøpmannsvarer i inn- og utland. Dette regnes som byens fødselsdag og fra dette tidspunkt skjer en markant vekst i antall innbyggere. Tiden etter preges av et bysamfunn som etableres i rekordfart. Allerede i 1865 hadde innbyggertallet vokst til rundt 3000 og i 1900 til opp mot 8000.

Smedasundet i Haugesund ca. 1915
Foto: Haugalandmuseene.

Med de rike sildeårene fulgte økende behov for gode transportmidler til eksportmarkedene, og slik startet skipsfarten i Haugesund. Sildeeksportens natur innebar at sild ble fraktet til markedene og andre varer ble fraktet tilbake. Samtidig var tilgangen til sild sesongbasert, noe som førte til at skipene ofte ble benyttet til andre typer næringer, eksport og import utenom sesongene. Dette dannet en robust og omstillingsdyktig næring innenfor skipsfarten i Haugesund. I 1856 var byens flåte på 36 skip og i 1876 på 314 skip.

Smedasundet i Haugesund 1869
Foto: Haugalandmuseene.

Med silda som utgangspunkt vokste det fram andre næringer, særlig innenfor skipsfart. Dette gav byen flere ben å stå på og var nyttig da silda forsvant for et par tiår i 1870. Sildeeksportørene utrustet skipene sine og seilte på Nordlandsfiske etter storsild og fetsild, og på hvalfangst og sildefiske på Island. Et betydelig antall av den voksende skipsflåten ble bygget og vedlikeholdt i byen. Haugesund etablerte seg som en stadig sterkere vefts- skipsbyggings- og rederby.

Smedasundet i Haugesund ca. 1870
Foto: Haugalandmuseene.

Smedasundet i Haugesund 1900-1920 (ant). Foto: Haugalandmuseene.

Smedasundet i Haugesund 1926-1930 (ant). Foto: Haugalandmuseene.

Tiden da man eksporterte saltet sild i tønner med seilskip til kontinentet ebbet ut mot århundreskiftet. Nå hadde markedet fått smaken på fersk sild som ble pakket på is i kasser for eksport. Fra 1890 er det ising av sild som blir den rådende eksportmetoden i Haugesund helt frem til 1960. Til dette krevdes raskere dampfartøyer som kunne nå fram til destinasjon før isen smeltet og silda ble bedervet.

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE

Smedasundet i Haugesund 1930-1940 (ant). Foto: Haugalandmuseene.

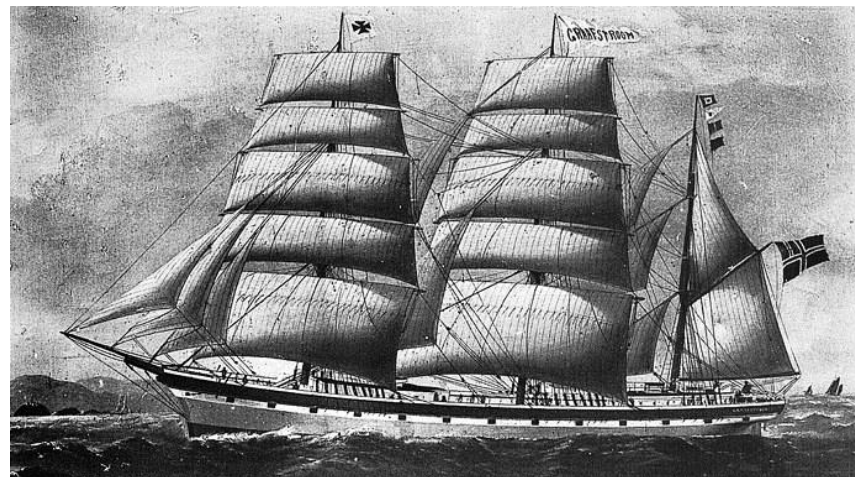
Forretningsmannen Knut Knutsen O.A.S

Knud Knudsen ble født 6. oktober 1871 og vokste opp på Vibrandsøy som ligger i innseilingen til Haugesund. Faren, Ole Andreas Knudsen (1828-1908) drev gården på Vibrandsøy og var sildeeksportør og skipsreder. Moren, Ida Caroline Knudsen (1846-1877) døde da han var bare 6 år. Knud Knudsen kom tidlig inn i virksomhetene til faren. Da Knut Knutsen OAS overtok etter faren på 1890-tallet ekspanderte virksomheten raskt. Sildeeksporten endret fokus fra salting til fersk, iset sild i kasser til det britiske markedet, mens rederiet snart ble et solid dampskipsrederi. Som voksen forandret han navnet til Knut Knutsen O.A.S. (Ole Andreas sønn).

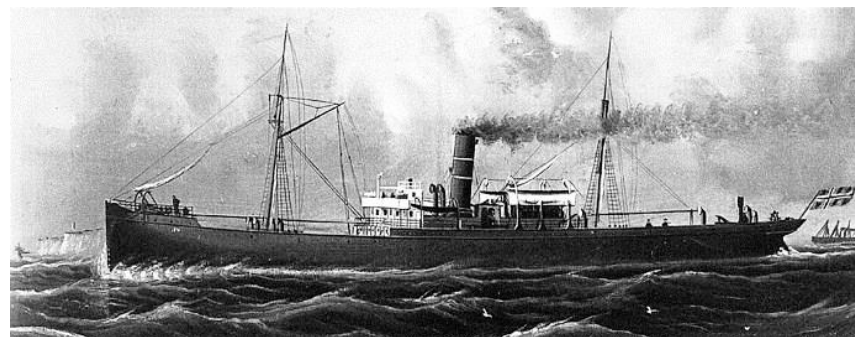

Knut Knutsen O.A.S.
Foto: Haugalandmuseene.

Knut Knuten O.A.S. startet i 1892 sin karriere som fersksildspekulant og eksportør. Knut Knutsen O.A.S. vokste inn i en spennende tid som var midt i en overgangsfase, der iset sild i økende grad overtok som konserveringsmetode for saltet sild og dampskip overtok seilskipenes transportrolle.

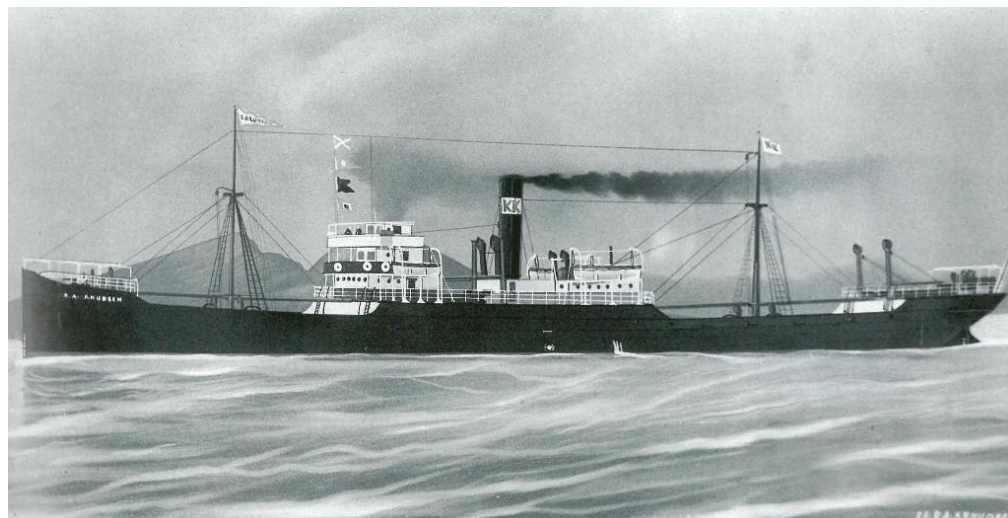
Barken Graafstroom. Knut Knutsen O.A.S. ble hovedmedeier i 1897. Foto: Fra Skipshistorie.net

DS Ida. Et av de første dampskipene Knut Knutsen kjøpte i 1900.
Foto: Fra Skipshistorie.net

Eksport av fersksild var forbundet med risiko der man kunne oppnå store fortjenester eller tap. Knut Knutsen O.A.S. kjøpte stadig flere dampskip som fraktet silda til det europeiske markedet. Dette var noe han hadde god suksess med, og var en type forretning han holdt på med hele livet.

Silda ble et viktig grunnlag, men det som skulle ta suksessen til store høyder var at han valgte å satse på en større bredde innenfor skipsfart og handel. Etterhvert bestod rederiets handelsflåte av linjeskip, tankskip og et stort hvalkokeri. Innenfor linjefart og tankfart skjedde det meste av veksten. Fra omkring 1900 og frem til sin død i 1946, bygget Knut Knutsen O.A.S. opp et rederi av internasjonalt format. Rederiet var etter 1. verdenskrig rangert som Norges tredje største, og etter 2. verdenskrig som Norges nest største etter rederiet Wilh. Wilhelmsen.

DS O.A. Knutsen. Det første nybygde dampskipet til rederiet i 1907. I mange år var dette det største dampskipet i Haugesund. Foto: Fra Skipshistorie.net

MT Ida Knutsen bygget i 1925. Det første tankskipet med dieselmotor til rederiet. Foto: Fra Skipshistorie.net

Knut Knutsen O.A.S. karakteriseres som en forretningsmann med vilje til å være uavhengig. Mens mange andre rederkollegaer søkte kompaniskap, forsøkte Knutsen i størst mulig grad å bygge opp sitt rederi uten hjelp fra andre. Jobbetiden under første verdenskrig førte til lynrask, men kunstig ekspansjon for rederiene i Haugesund, med påfølgende bunnløs krise på tyvetallet. Knutsen var forsiktig og heldig gjennom disse årene og endte i en sjeldent privilegert situasjon i kriseårene, da han både hadde overskudd til å la rederiet ekspandere og samtidig gi bort store gaver til felleskapet. Mens størsteparten av de øvrige rederiene i disse årene slet med å få endene til å møte i den tradisjonelle trampfarten med dampskipskip hadde Knutsen overskudd til å slå inn på datidens store vekstsektorer i skipsfarten; -tankfart og internasjonal linjefart. Nå ekspanderte rederiet raskt. Samtidig ble ikke sildeeksporten glemt. Knutsen drev sildeeksport både fra Vibrandsøy og sjøhus i Smedasundet.

MS John Bakke bygget 1929. Et typisk linjeskip. Foto: Fra Skipshistorie.net

Under 2. verdenskrig var Knutsen-rederiets skip et viktig bidrag i Northrasher-flåten. Skipene var kjent for å være topp moderne og raske. Knutsen-rederiet ble påført store tap under krigen og mistet til sammen 11 skip. Til tross for tapene var rederiet Norges nest største etter krigen. Desember 1945 ble Knut Knutsen O.A.S. syk og fikk ikke oppleve gjenoppbyggingen av rederiet. Han døde 5. februar 1946. Elisabeth Knutsen døde i sitt hjem i Haraldsgata 37 i 1957.

MT O.A. Knutsen bygget 1938. Et typisk tankskip. Foto: Fra Skipshistorie.net

Elisabeth og Knut Knutsen O.A.S.

I 1893 giftet Elisabeth Bakke og Knut Knutsen O.A.S seg og bosatte seg på Knudsen-familiens gård på Vibrandsøy. I 1902 flyttet familien inn til sentrum og en nybygget villa i Haraldsgata 37.

Gårdsbruket til Knut Knutsen O.A.S på Vibrandsøy.

Foto: Haugalandmuseene

I 1907 ble Haugesund Privatbank stiftet og Knut Knutsen O.A.S. ble direksjonens første formann, en stilling han hadde livet ut. Da Haugesund Sjøforsikringselskap A/S ble etablert i 1917 ble han direksjonsformann. Han ble valgt inn i Haugesund Havnevesen i 1923, og satt der frem til sin død i 1946. I nesten alle disse årene var han styrets formann, og i denne tiden fikk byen en moderne dypvannskai på Garpaskjær, ny fryserihavn og fryseri, og broforbindelse mellom fastland og Risøy. Han var også formann i byggekomiteen for Haugesund sykehus.

Ekteparet var medlem av partiet det Frisinnede Venstre. Knut Knutsen O.A.S. tok ikke selv på seg noen politiske verv, men han hadde alltid nære forbindelser til det politiske liv. Elisabeth satt fire perioder i bystyret i Haugesund (1914-1925). I de to siste periodene var hun medlem av formannskapet. Hun var også engasjert i flere kvinnepolitiske foreninger i byen.

Vibrandsøy 2008. Foto: Ingvar Kristiansen © Rogaland fylkeskommune

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE

I vanskelige økonomiske tider med både privat og offentlig nød, fikk det stor betydning at Elisabeth og Knut Knutsen O.A.S. valgte å dele av sin rikdom med bysamfunnet. På deres sølvbryllupsdag gav ekteparet en gave på en million kroner til forskjellige sosiale og kulturelle formål i Haugesund. Bare noen år senere, i anledning Knut Knutsen O.A.S. sin 50-årsdag i 1921, gav ekteparet en gave på en million kroner til bygging av nytt rådhus i Haugesund. I 1947 gav Elisabeth Knutsen nok en million kroner til opparbeiding av park på Rådhusplassen og utsmykking av Rådhuset.

I 1923 ble Knut Knutsen O.A.S. utnevnt til ridder av 1. klasse av St. Olavs Orden. I anledningen Elisabeth Knutsens bursdag under den offisielle innvielsen av Rådhusplassen den 28. august 1949, mottok også hun ridderkorset og ble utnevnt til ridder av 1.klasser.

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE

Elisabeth og Knut Knutsen O.A.S. i hagen i Haraldsgata 37.

Spor i byens bygningshistorie

Rederiet skapte betydelig aktivitet og har satt mange spor i byen. Både direkte og indirekte har Elisabeth og Knut Knutsen O.A.S skrevet seg inn i en bys bygningshistorie i en grad få andre enkeltpersoner kan vise til. Med de generøse gavene fikk Haugesund et av de storslåtte rådhusene i landet. Mange bygninger og offentlige rom i byen kan tilskrives dem.

Foto: Ingvar Kristiansen © Rogaland fylkeskommune

Rådhuset 1931. Foto: Fra boken Haugesund Rådhus – Den italienske drømmen.

Foto: Ingvar Kristiansen © Rogaland fylkeskommune

Gjennom tredvetallet kjøpte Knutsen flere tilstøtende sjøhuseiendommer i Møllerveien og bygget et stort kontorbygg her hvor virksomhetene ble samlet. Bygningen ble plassert nettopp på denne tomten for å ha utsikt ut Kryssen og Knutsens elskede Vibrandsøy. Kontorbygget på Indre kai går i dag under navnet «Knutsenbygget» og regnes som funksjonalismens hovedverk i Haugesund.

Knut Knutsen O.A.S var for øvrig en drivende kraft for utbygging av moderne dypvannskai, nye havner, nytt fryserianlegg og Risøybrua.

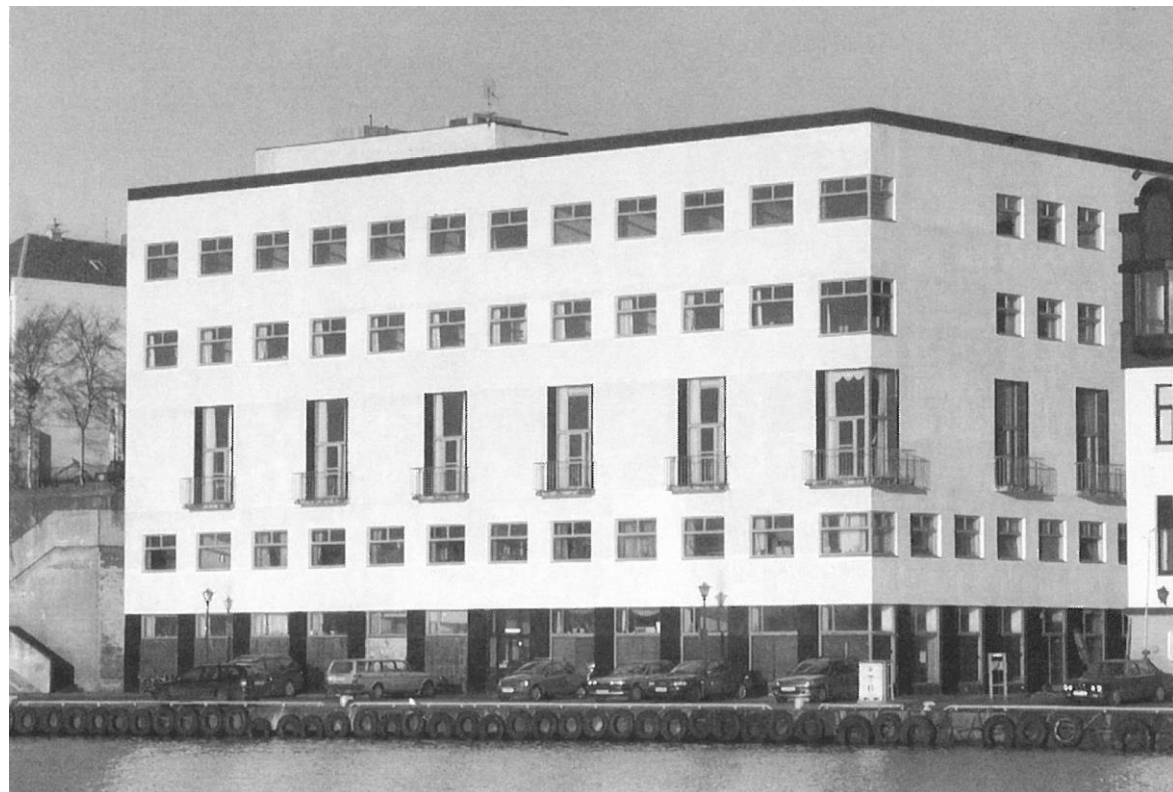

Foto: Byggeskikkveileder – Haugesund kommune

I forbindelse med Knut Knutsen O.A.S. sin eksportvirksomhet av iset fersksild, eide og drev han en rekke store sjøhus i sentrum og på Vibrandsøy. Disse sjøhusene representerer i dag en viktig del av Haugesunds bygningsarv, og er synlige monumenter over sildenæringen, som langt på vei gav byens eksistensgrunnlag.

I dag er det er slående at skipsrederen Knutsen OAS og hans hustru etterlater seg en betydelig bygningsarv av høy kulturhistorisk og arkitektonisk verdi. Dette gjelder både rådhuset, rådhusplassen, kontorbygget i Møllerveien, flere arkitekttegnede eneboliger (blant dem Haraldsgata 37), funkislandemerket Risøybroen, bygningsmiljøet på Vibrandsøy med sjøhusene Nylandshuset, Bergesenhuset, Hauahuset, Sørahuset, Knutsengården, samt sjøhusene på Lindøkaien på Risøy

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE

Sjøhusene på Vibrandsøy med Knutsengården i bakgrunnenFoto: Haugalandmuseene

Bergesenhuset på Vibrandsøy 2017. Foto: Trygve Eriksen © Haugesund kommune

Haraldsgata 37 rundt 1900

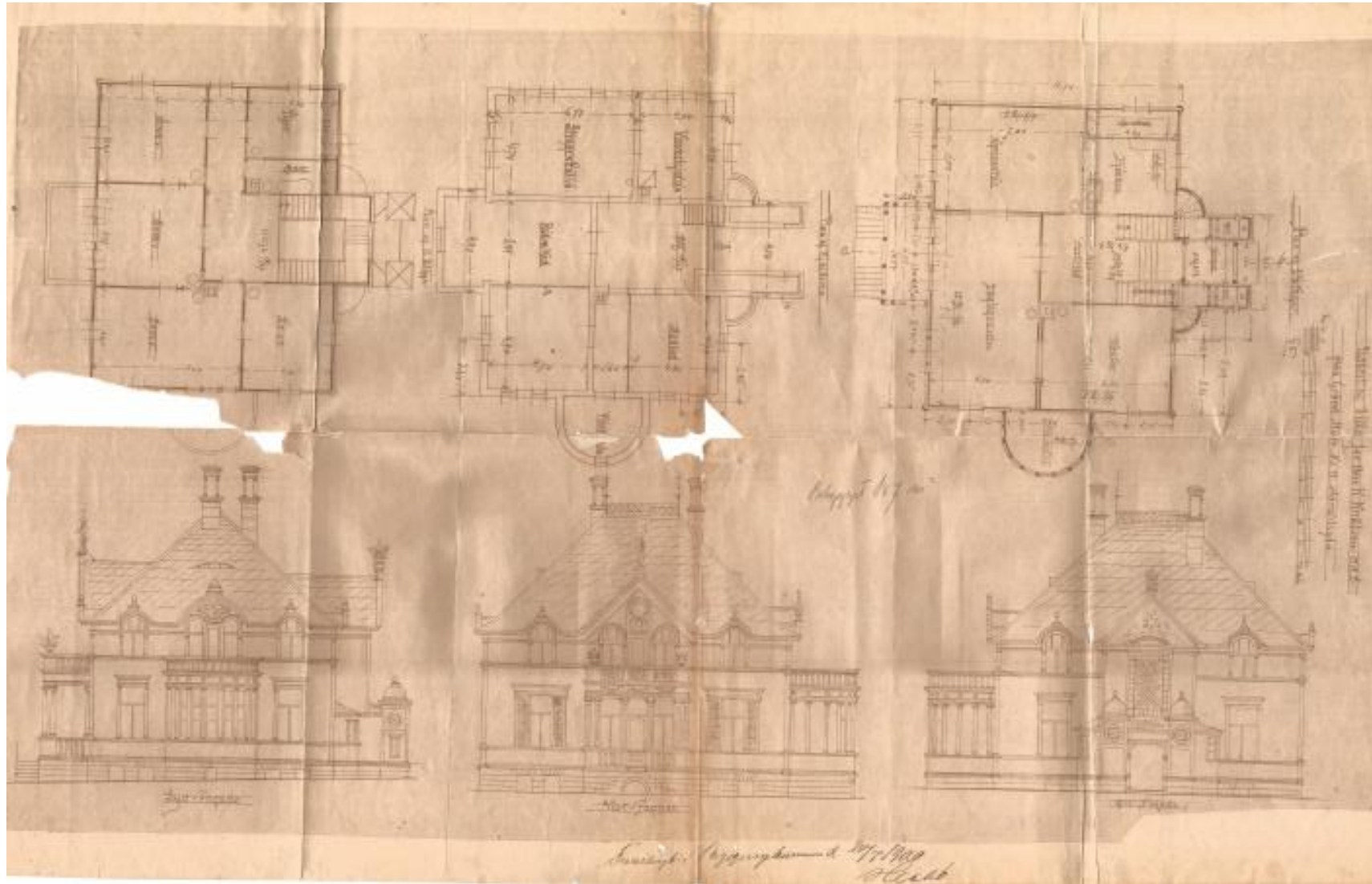
I 1902 flyttet Elisabeth og Kunt Knutsen inn til sentrum i den nybygde jugendvilla til høyre i bildet. Villaen var tegnet av Einar Halleland i 1900.

Foto: Haugesund kommune

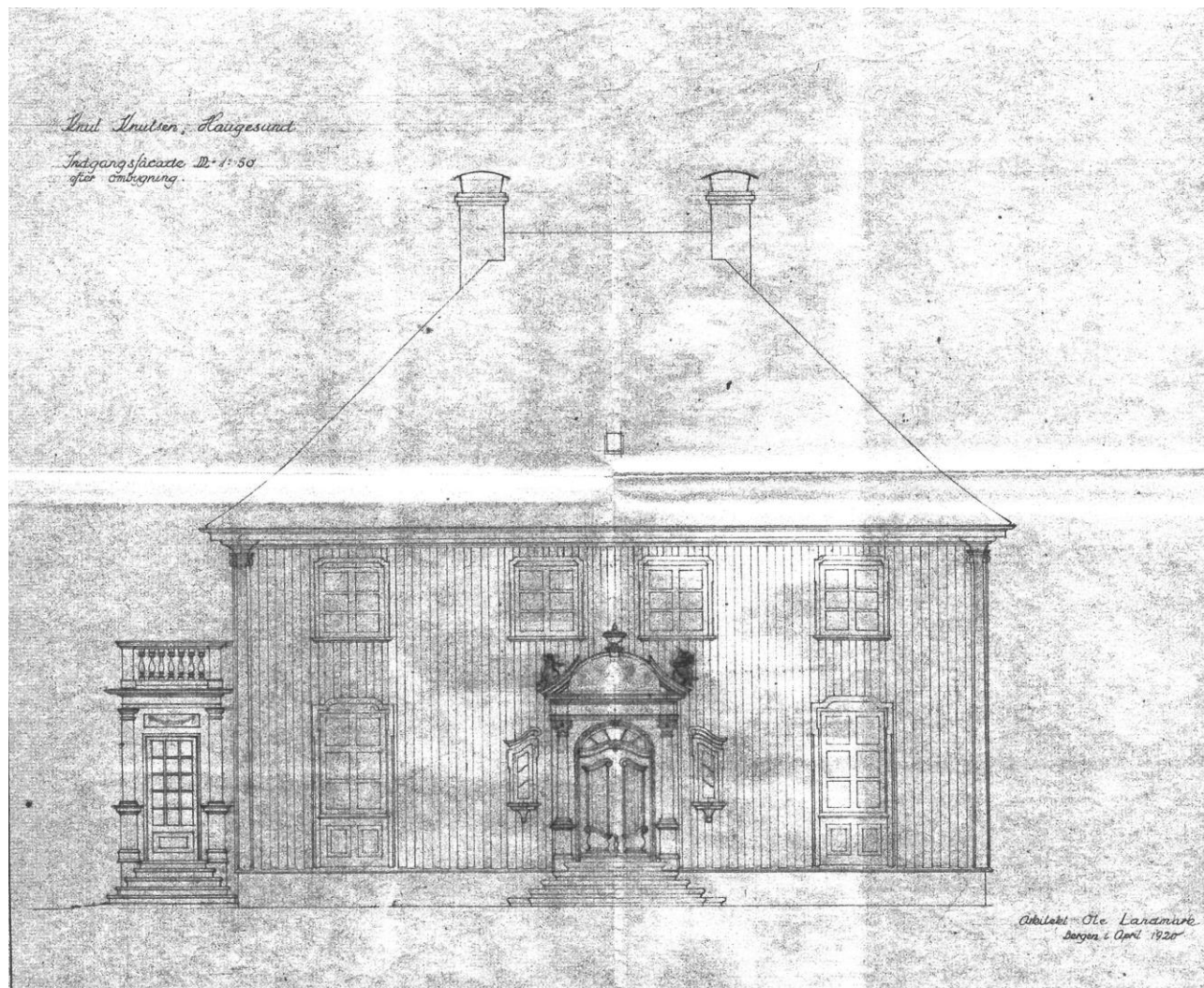
Plan- og fasadetegninger 1900

Fasadetegninger 1920.

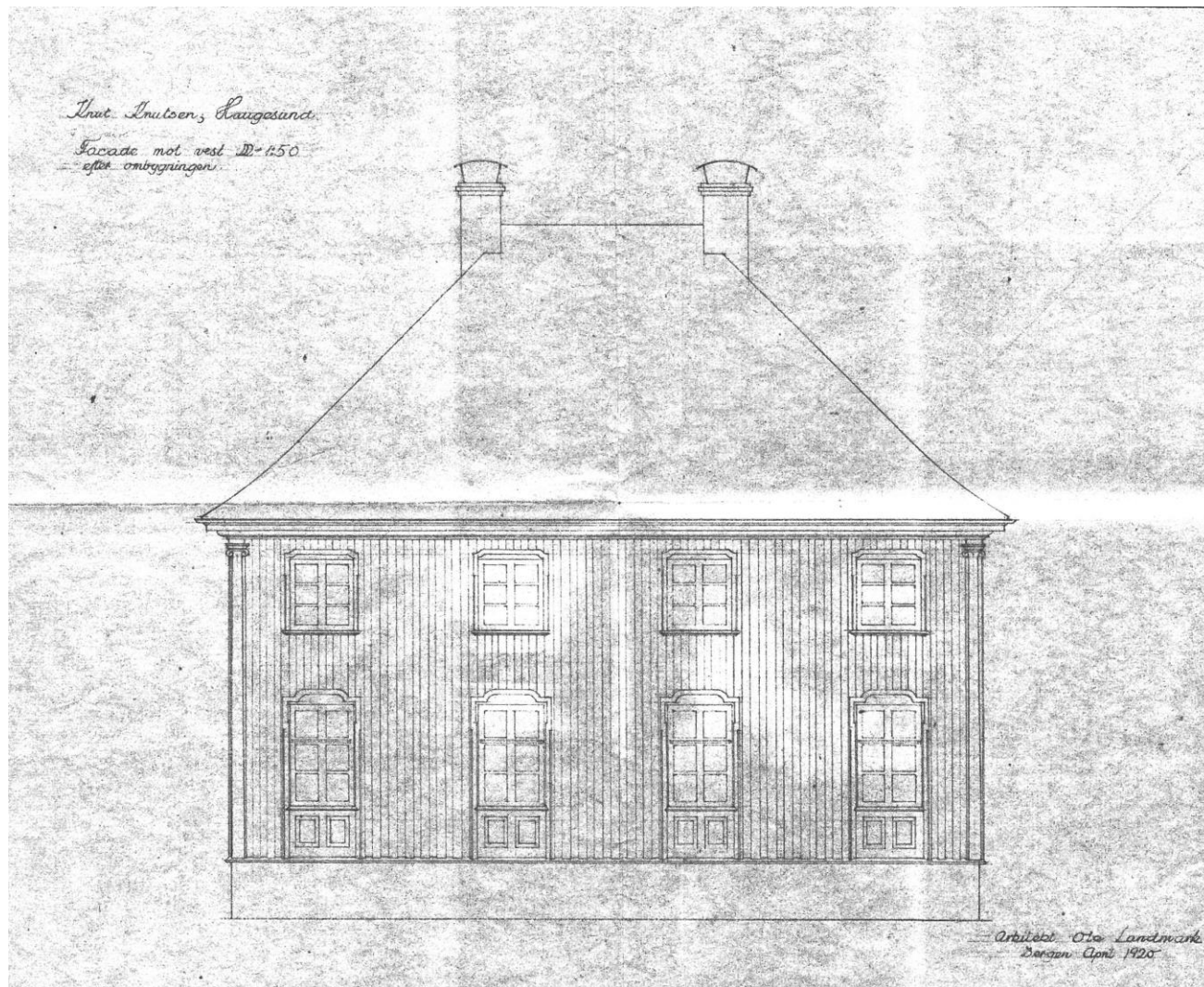
Nord

Snaue to tiår etter oppføringen av jugendvillaen gjennomgikk den en total endring av stiluttrykket. I 1920 tegnet arkitekt Ole Landmark en helt fornyet utgave av bygningen. Slik kjenner vi den i dag, og denne ombyggingen skal ha vært ferdigstilt for Knut Knutsen og hans familie i 1921. Ombyggingen skjedde i den nyklassisistiske perioden, men det nye uttrykket til Knutsenhuset kan nok bedre betegnes som romantisk stil med innslag av både nybarokk og nyrokoko. Mesteparten av planløsningene fra oppføringstidspunktet i 1900 ble videreført i ombyggingen i 1920.

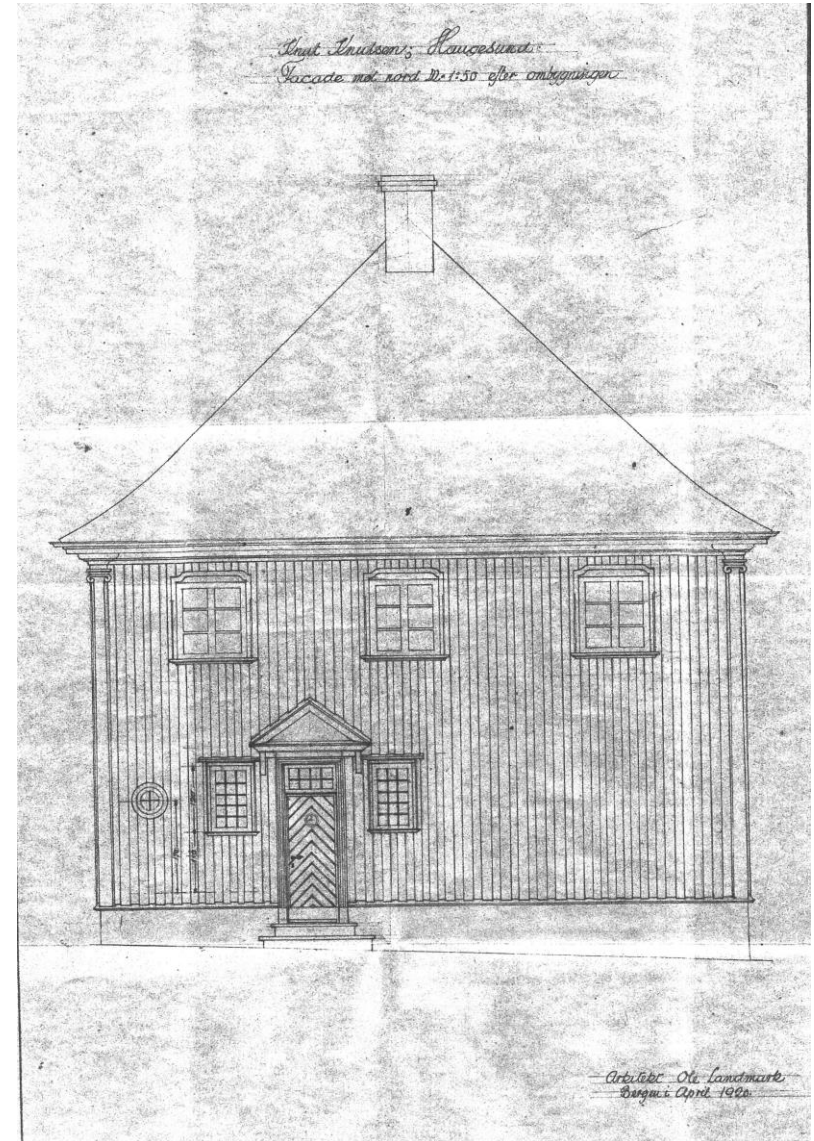
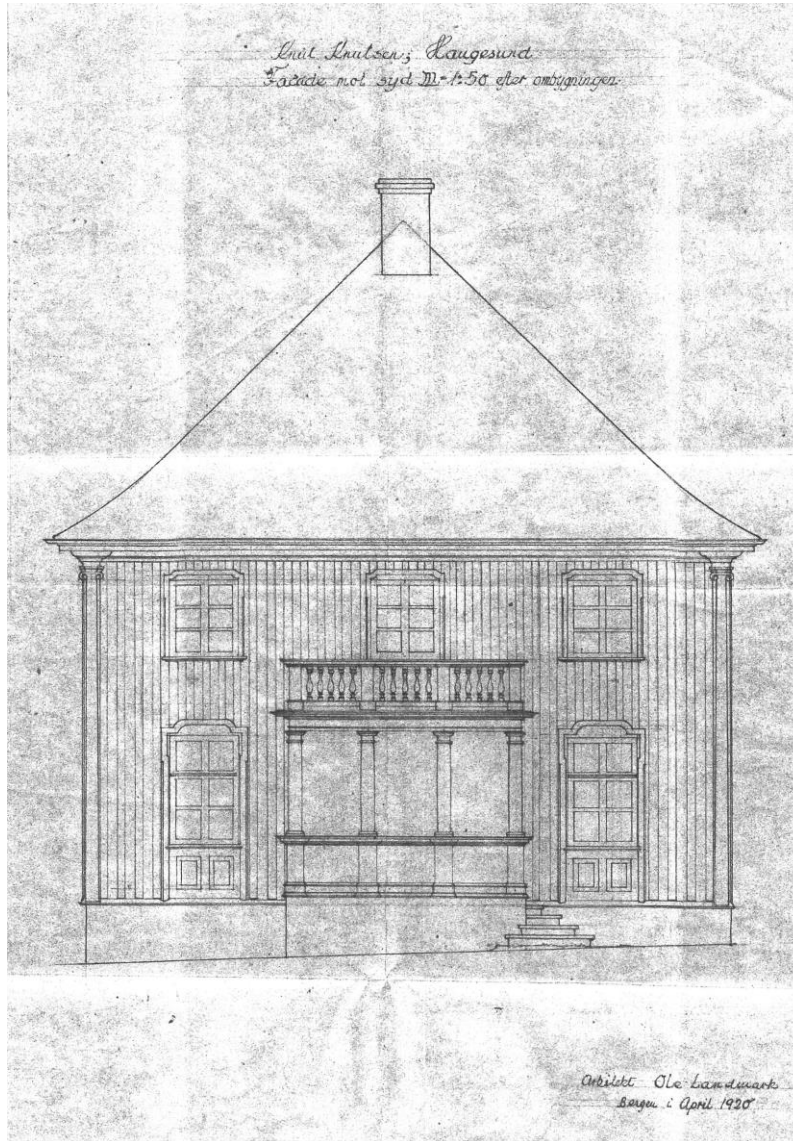
Fasadetegninger 1920.

Vest

Fasadetegninger 1920.

Sør & nord

Knutsenhusets fasade øst

Bygningen er kledd med profilert tømmermannspanel. Krysspостvinduene i 1. etg har rokokkoinspirert omramming og det er parti under vinduene med speilfylninger. 2. etg har torams vinduer med seks ruter.

Vindustypen for 2. etg gjentas i alle fasadene og vindustypen for 1. etg er brukt i husets øst, sør og vestfasade.

Foto: Ingvar Kristiansen © Rogaland fylkeskommune

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE

Knutsenhusets fasade øst, dørportalen

Eneboligen har en rikt dekorert hovedinngang med rokokkoinspirert dørportal, tofløyet teakdør, buet overlysglass og sidevinduer. Dørportalen er rikt utstyrt med skipsmotiv utskåret i tre. Til utstyret hører det også til to figurer i tre av en sjømann og en kvinne, samt en knopp som dekorativ detalj plassert på toppen av sluttsteinen. Disse tre elementene er tatt ned for restaurering.

Knutsenhusets fasade sør, Hagestue med terrasse.

Hagestuen har symmetrisk motiv som en portiko med samme type søyler/pilaster som på boligens hjørner. Rekkverket rundt terrassen består av dreide balustre med beslag på toppen.

Knutsenhusets fasade sør, hagestuen

Inngangen til hagestuen har en trapp i pusset mur med skiferlagte trinn og smijernsgelender. Glassdør i teak. Vinduer med spelfylling under og søylemotiver mellom hvert vindusfelt. Kjellerhals er i pusset mur med skiferlagte trappetrinn.

Knutsenhusets fasade sør, hagestuen

Fasaden har en inngangsdør med direkte tilgang til både kjøkken og kjeller. Opprinnelig var dette inngangen for tjenerskapet i huset. Denne inngangen er endret fra den opprinnelige tegningen fra 1920. I dag er det en-fløyet dør med tre speilfylninger. Det er et parti over døra med en smal speilfylning og buet overlysglass. Inngangen er uten utvendig trapp. Til denne fasaden hører en utelampe til – den står i kjeller og er restaurert.

I motsetning til de tre andre fasadene har 1.etg to en-fagsvinduer med tre ruter.

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE

Knutsenhusets fasade sør.

Fasaden har et strengt
symmetrisk uttrykk.

Foto: Ingvar Kristiansen © Rogaland fylkeskommune

Portalen med port

Portalen i barokkstil er prydet av familien Knutsens våpenskjold som er ornamentert og har innskåret initialene K.K. Buegavlen er utsmykket med barokke motiv. Trekonstruksjon er i senere tid blitt beskyttet av beslag i påvente av restaurering.

Sjåførboligens fasade vest

Barokkmotivet er også tilstedeværende på sjåførboligen. Den har tatt opp i seg stilen fra bolighuset.

Foto: Ingvar Kristiansen © Rogaland fylkeskommune

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE

Sjåførboligens fasade øst

Sjåførboligens fasade nord & sør

Sjåførboligen etter restaurering

I perioden mai-september 2017 ble fasadene restaurert. Arbeidet bestod i å skifte to metalldragere som lå i murene over vinduene. Disse var svært rustne og hadde forårsaket sprenging og sprekkdannelser i murene og pussen. Portdørene er også restaurert. Det var for øvrig en del lekkasjer i taket som ble tettet midlertidig og pipen ble beslått.

Foto: Ingvar Kristiansen © Rogaland fylkeskommune

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE

Hagen

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE

Foto: Ingvar Kristiansen © Rogaland fylkeskommune

Hagen

Foto: Ingvar Kristiansen © Rogaland fylkeskommune

Hagen

Kilder og litteratur

Bjørnson, Øyvind. Knut Knutsen O.A.S. Norsk biografisk leksikon. Hentet 29.september 2017 fra https://nbl.snl.no/Knut_Knutsen_O._A._S.

Skjoldal, Lasse og Morland, Knut (red.). Folk og historie. Havnedagene i Haugesund 2009

Sundfær, Per 2016.

<https://skipshistorie.net/Haugesund/HAU203KnutKnutsenOAS>

Vikse, Kristian Magnus. Haugesund havn. Havnedagene i Haugesund 2006.

Vormedal, Tor Inge. Tankskipsfartens historie på Haugalandet. Havnedagene i Haugesund 2003.

Vormedal, Tor Inge. Knut Knutsen O.A.S. Høvdingen av Haugesund. Haugesund 2002

Vormedal, Tor Inge. Haugesund rådhus. Den italienske drømmen. Haugesund 2006.

Vilje
gir vekst

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE